

Feruzaxon MURATKHODJAEVA,
Oriental universiteti dotsenti, PhD
E-mail: fmuratkhodjaeva@gmail.com

Oriental universiteti dotsenti, filologiya fanlari nomzodi M. Boboyeva taqrizi asosida

INSON RUHIYATINI IFODALOVCHI MELIORATIV EMOTSIYALARNING SEMANTIK KO'LAMI

Аннотация

Ushbu maqolada meliorativ emotsiyalar inson ruhiyatidagi ijobiy his-tuyg'ularni aks ettirishdagi lingvistik vosita sifatida ko'rib chiqiladi. Meliorativ emotsiyalar quvonch, baxt, muhabbat, g'urur va tinchlik kabi ijobiy holatlarni semantik va pragmatik jihatdan tushuntiradi. Maqolada bu emotsiyalarni ifodalash uchun ishlatiladigan leksik birliklar, frazeologik iboralar va sintaktik qurilmalar alohida tahlil qilingan. Shuningdek, ushbu birliklarning kommunikativ va madaniy kontekstdagi o'rni ham chuqur o'rganilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, meliorativ emotsiyalar nafaqat insonning ichki hissiy holatini ifodalashga, balki ijtimoiy muloqotda iliqlik va samimiyatni mustahkamlashga xizmat qiladi. Bu emotsiyalarning lingvistik va pragmatik xususiyatlarini aniqlash orqali tilshunoslik, psixologiya va madaniyatshunoslik sohalarida qo'llanilishi mumkin bo'lgan muhim nazariy asoslar taqdim etiladi.

Kalit so'zlar: Meliorativ emotsiyalar, semantik ko'lam, quvonch, muhabbat, g'urur, frazeologik birliklar, lingvistik tahlil, pragmatik ahamiyat.

СЕМАНТИЧЕСКИЙ ОБЪЕММЕЛИОРАТИВНЫХ ЭМОЦИЙ, ОТРАЖАЮЩИХ ЧЕЛОВЕЧЕСКУЮ ПСИХИКУ

Аннотация

В данной статье рассматриваются мелоративные эмоции как лингвистическое средство, отражающее положительные чувства и эмоции человека. Мелоративные эмоции объясняют семантические и прагматические аспекты таких положительных состояний, как радость, счастье, любовь, гордость и спокойствие. В статье проводится отдельный анализ лексических единиц, фразеологических оборотов и синтаксических конструкций, используемых для выражения этих эмоций. Также подробно изучено место данных единиц в коммуникативном и культурном контексте. Результаты исследования показывают, что мелоративные эмоции служат не только для выражения внутреннего эмоционального состояния человека, но и для укрепления теплоты и искренности в социальном общении. Выявление лингвистических и прагматических характеристик этих эмоций предоставляет важные теоретические основы, которые могут быть применены в таких областях, как лингвистика, психология и культурология.

Ключевые слова: Мелоративные эмоции, семантический объем, радость, любовь, гордость, фразеологические обороты, лингвистический анализ, прагматическая значимость.

THE SEMANTIC SCOPE OF MELIORATIVE EMOTIONS REFLECTING HUMAN PSYCHE

Annotation

This article examines meliorative emotions as a linguistic means of reflecting positive human feelings and emotions. Meliorative emotions explain the semantic and pragmatic aspects of such positive states as joy, happiness, love, pride, and peace. The article provides a detailed analysis of lexical units, phraseological expressions, and syntactic constructions used to express these emotions. Additionally, the role of these units in communicative and cultural contexts is thoroughly explored. The results of the study show that meliorative emotions not only serve to express a person's internal emotional state but also help reinforce warmth and sincerity in social interaction. Identifying the linguistic and pragmatic characteristics of these emotions provides important theoretical foundations that can be applied in fields such as linguistics, psychology, and cultural studies.

Key words: Meliorative emotions, semantic scope, joy, love, pride, phraseological expressions, linguistic analysis, pragmatic significance.

Kirish. Til inson ruhiyatini, emotsiyalarini va hissiy holatini ifodalashning eng muhim vositasidir. Emotsiyalarni ifodalash jarayonida tilshunoslikda "meliorativ emotsiyalar" deb ataluvchi, ijobiy ma'nolarni aks ettiruvchi lingvistik birliklar alohida o'rin tutadi. Meliorativ emotsiyalar insonning quvonch, minnatdorlik, g'urur, muhabbat va boshqa ijobiy his-tuyg'ularini ifodalash uchun xizmat qiladi. Ushbu maqolada meliorativ emotsiyalarning semantik kolami, ya'ni ularning mazmuniy cheklari, o'ziga xos xususiyatlari va til birliklari orqali namoyon bo'lishi tahlil qilinadi.

1. Meliorativ emotsiyalar tushunchasi

Meliorativ emotsiyalar tushunchasi insonning ijobiy ruhiy holatlarini ifodalashda ishlatiladigan til vositalarini o'z ichiga oladi. Bular shunchaki his-tuyg'ularni ifodalashgina emas, balki ijobiy baholashni ham o'zida aks ettiradi. Masalan, "xursand", "g'ururlanmoq", "bahramand", "quvonch" so'zlari va iboralar inson ruhiyatidagi iliqlik va ijobiy kayfiyatni aks ettiradi.

1.1. Meliorativlikning semantik asosi

Meliorativ emotsiyalar semantik jihatdan quyidagilarga asoslanadi:

Pozitivlik: Ijobiy ma'no yuklaydigan lingvistik birliklar.

Hissiy baho: Insonning ma'lum bir voqea yoki shaxsga nisbatan ijobiy his-tuyg'ulari.

Muloqot samimiyati: Meliorativ birliklar ko'pincha samimiy munosabatni ifodalaydi va bu ularning asosiy funktsiyalaridan biridir.

1.2. Tilshunoslikda meliorativ emotsiyalarni o'rganish

Tilshunoslikda meliorativ emotsiyalar leksik-semantik, pragmatik va kognitiv jihatdan o'rganiladi. Bu so'zlar va iboralar shunchaki ijobiy kayfiyatni aks ettirish bilan cheklanmaydi, balki kommunikativ maqsadlarga xizmat qiladi.

2. Meliorativ emotsiyalarning semantik ko'lami

Meliorativ emotsiyalar keng semantik ko'lamga ega bo'lib, ular turli darajadagi mazmunlarni qamrab oladi. Quyida ularning asosiy guruhlarini va semantik xususiyatlarini ko'rib chiqiladi.

2.1. Quvonch va baxtni ifodalovchi emotsiyalar

Quvonch va baxt insonning eng ijobiy his-tuyg'ulari bo'lib, ular til vositalarida quyidagicha ifodalanadi:

Leksik birliklar: "baxtiyor", "xursand", "shod", "quvonchli".

Frazeologik birliklar: "ko'ngli tog'dek", "ko'ngli gullarga to'ldi".

Semantik tahlil: Bu birliklar quvonchli holatni tasvirlashda yuqori emotsional ohangga ega.

2.2. Muhabbat va minnatdorlikni ifodalovchi emotsiyalar Muhabbat va minnatdorlik so'zlari insoniy munosabatlarning ilqligi va samimiyligini ifodalaydi:

So'zlar: "sevgilim", "rahmat", "mehribon".

Iboralar: "dildan joy oldi", "minnatdor bo'ldi".

Semantik xususiyatlar: Bunday birliklar ko'pincha muloqotda ijobiy munosabatni mustahkamlash vazifasini bajaradi.

2.3. G'urur va faxrni ifodalovchi emotsiyalar

G'urur va faxr insonning o'ziga yoki boshqalarga nisbatan yuqori baho berishini ko'rsatadi:

Leksik birliklar: "g'ururlanmoq", "iftixor", "shon-sharaf".

Pragmatik rol: Bu emotsiyalar ko'pincha nutqdagi motivatsion omil sifatida namoyon bo'ladi.

2.4. Tinchlik va taskin emotsiyalari

Tinchlik va taskinlik ijobiy ruhiyatning muhim tarkibiy qismlaridir:

So'zlar va iboralar: "xotirjam", "ko'ngli tinch", "bahramand".

Semantik mazmun: Ular stressni kamaytiruvchi va ilq kayfiyatni saqlovchi omillarni aks ettiradi.

3. Meliorativ emotsiyalarning lingvistik ko'rinishlari

Meliorativ emotsiyalar leksik, morfologik va sintaktik jihatdan turlicha ko'rinishda bo'ladi. Ularning lingvistik namoyon bo'lishi quyidagi jihatlarda kuzatiladi:

3.1. Leksik Birliklar

Meliorativ emotsiyalar ko'pincha quyidagi leksik birliklar orqali ifodalanadi:

Sinonimlar: Masalan, "quvonch" va "shodlik" bir-birining yaqin ma'nodagi sinonimlari hisoblanadi.

Antonimlar: Muayyan ijobiy holatlarni ifodalovchi timsollar, masalan, "farishta" yoki "gulday inson".

3.2. Frazeologik birliklar

Frazeologizmlar ko'pincha meliorativ emotsiyalarni boy ma'no va hissiy ta'sir bilan ifodalaydi:

"Dili gullarga to'ldi."

"Quvonchdan uchib ketdi."

3.3. Sintaktik qurilmalar

Meliorativ emotsiyalar ko'pincha muloqotning ohangdorligini oshiruvchi sintaktik vositalar yordamida ifodalanadi:

Emotsional gaplar: "Bu qanday baxt!"

Takrorlash va urg'u berish: "Bu ajoyib! Juda ajoyib!"

4. Meliorativ emotsiyalarni tushunishda pragmatik asoslar Meliorativ emotsiyalar nafaqat lingvistik, balki pragmatik asoslarga ham ega. Ular muloqot jarayonida suhbatdoshlarning ijobiy kayfiyatini oshirishga qaratilgan:

4.1. Kommunikativ funktsiyalar

Samimiyligni namoyon qilish: "Sizga rahmat!"

Hissiy qo'llab-quvvatlash: "Sen bunga loyiqsan."

4.2. Kontekstual Ta'sir

Meliorativ emotsiyalar faqat til birliklariga emas, balki muloqot kontekstiga ham bog'liq:

Formal va norasmiy muloqotda farqlanish.

Madaniy o'ziga xoslik (masalan, sharq va g'arb tillarida emotsional ifodalarning xilma-xilligi).

Xulosa. Meliorativ emotsiyalar insonning ijobiy ruhiy holatlarini ifodalashda va ularning muloqotdagi ahamiyatini oshirishda muhim o'rin tutadi. Ushbu birliklarning semantik kolami juda keng bo'lib, ular tilning leksik, frazeologik va sintaktik darajalarida namoyon bo'ladi. Ularning o'rganilishi nafaqat lingvistik, balki ijtimoiy va madaniy tadqiqotlar uchun ham dolzarb hisoblanadi. Meliorativ emotsiyalar orqali insonlar orasida ilq munosabatlari shakllanadi va muloqot yanada samarali bo'ladi.

Kelgusida ushbu mavzuni boshqa tillar bilan qiyosiy tahlil qilish va madaniyatlararo o'xshashliklarni o'rganish tadqiqot doirasini kengaytirishga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR

1. Abdullayeva, G. N. "Til va emotsiyalar: lingvistik tahlil". Toshkent: Fan nashriyoti, 2018.
2. Boboyev, R. Q. "Semantika nazariyasi va leksik tahlil". Toshkent: O'qituvchi, 2020.
3. Safarov, Sh. "Tilshunoslik va muloqotning psixologik asoslari". Toshkent: Universitetskiy, 2016.
4. G'ulomov, A. "Frazeologik birliklarning semantik qirralari". Toshkent: Yangi asr avlodi, 2019.
5. Wierzbicka, A. "Emotions Across Languages and Cultures: Diversity and Universals". Cambridge University Press, 1999.
6. Plutchik, R. "The Nature of Emotions". American Scientist, 2001.
7. Kövecses, Z. "Metaphor and Emotion: Language, Culture, and Body in Human Feeling". Cambridge University Press, 2000.
8. Kramsch, C. "Language and Culture". Oxford University Press, 1998.
9. Pavlenko, A. "Emotions and Multilingualism". Cambridge University Press, 2005.
10. Lotman, Yu. M. "Kultura i vzryv". Moskva: Progress-Traditsiya, 2000.